

РЕФОРМУВАННЯ КОМУНАЛЬНОЇ ПРЕСИ НА ЧЕРКАЩИНІ В КОНТЕКСТІ РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Олена Цапок

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
бульв. Т. Шевченка, 81, 18031, м. Черкаси, Україна,
e-mail: otsapok@ukr.net*

У статті з'ясовано особливості роздержавлення комунальних видань на Черкащині. Схарактеризовано газети, редакції яких беруть участь у першому етапі реформування державної та комунальної преси. Проаналізовано умови, шляхи й труднощі під час реформування видань Черкащини.

Ключові слова: реформування ЗМІ, роздержавлення, комунальна преса, друковані ЗМІ.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнім часом особливої актуальності набуло питання реформування комунальної преси. Потреба в цьому процесі зумовлена передусім необхідністю остаточного звільнення таких друкованих ЗМІ з-під інформаційного контролю та цензури з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, що є їх засновниками.

Можливість роздержавлення преси вже тривалий час обговорюють в українському суспільстві. Нині для цього процесу з'явилося законодавче підґрунтя – Закон України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації”. Відповідно до нього зазначене реформування офіційно стартувало в січні 2016 року, відтак кожне державне чи комунальне видання мало змогу подати заявку на участь у пілотному проєкті, що триватиме до 2017 року. Відповідно до переліку Держкомтелерадіо, затвердженого Кабінетом Міністрів України це зробили понад 240 видань. Їх трудові колективи прийняли рішення про реорганізацію, відповідні рішення й розпорядження про вихід зі складу засновників чи співзасновників комунальних ЗМІ прийняли більшість органів влади та місцевого самоврядування. Однак не завжди досягнення обопільної згоди на реформування між учасниками було легким: часто влада різними способами чинила перешкоду. У кожному регіоні це реформування має свою специфіку. Тож пропонується студія наразі є актуальною. Для її здійснення об'єктом вивчення обрано процес роздержавлення ЗМІ в одному із центральних регіонів країни – Черкащині.

Короткий аналіз досліджень цієї проблеми. Ознайомлення із науковою літературою щодо роздержавлення преси в Україні дозволяє стверджувати, що цей процес постійно був об'єктом вивчення дослідників медіа та юристів. Зокрема, різні його аспекти розкрито в роботах М. Білоусенка [1], Д. Кузіна [3], С. Остапи [5; 6], Л. Присяжної [7], А. Сафарова [11].

Мета і завдання розвідки. Мета пропонованого дослідження – вивчити специфіку роздержавлення друкованих ЗМІ на Черкащині. Відповідно до поставленої мети

визначено такі завдання: 1) схарактеризувати черкаські комунальні ЗМІ, що беруть участь у першому етапі реформування; 2) розкрити досвід роздержавлення видань, які здійснили таку спробу до прийняття відповідного закону; 3) проаналізувати особливості реформування видань, що проходять роздержавлення зараз.

Виклад основного матеріалу. Роздержавлення преси значною мірою відбувається в регіонах на рівні областей та районів. Під цей процес потраплять видання, засновниками яких є ОДА, РДА, обласні та районні ради народних депутатів. В обраному для аналізу регіоні – Черкащині – нині зареєстровано 66 газет комунальної форми власності. Із них 22 редакції визнано прибутковими. У середньому в редакціях працює близько 7 працівників, 4 з яких – творчі працівники (журналісти) [4]. Заявки до Державного комітету з питань телебачення й радіомовлення на участь у пілотному проєкті реформування під час першого етапу в 2016 році подали редакції 9 районних видань: “Чигиринські вісті”, “Надросся”, “Вісник Городищини”, “Шполянські вісті”, “Трудова слава”, тальнівський “Колос”, монастирищенська “Зоря”, “Дніпрові зірки”, “Черкаський край”. Однією з перших офіційно прийняла рішення реформуватися редакція комунальної газети “Шполянські вісті”. Це рішення колективу виважене: ще 18 років тому газета увійшла до 45 видань, які висловлювали бажання реорганізуватися шляхом роздержавлення, однак за тогочасних політичних обставин це так і не сталося.

Варто зазначити, що на Черкащині в окремих виданнях роздержавлення відбулося ще до прийняття відповідного закону. Зокрема, першою цей шлях повністю пройшла черкаська обласна газета “Нова Доба”. Її роздержавлення здійснювалося у два етапи. Спершу в 2011 році за власною ініціативою зі списку засновників вийшла облдержадміністрація. 12 вересня цього ж року “з метою зміцнення і вдосконалення правових гарантій свободи слова” прийнято розпорядження ОДА № 286 “Про вихід із складу співзасновників обласної соціально-економічної газети “Нова доба” і газети “Черкаський край” та їх редакцій” (<http://ck-oda.gov.ua/normatyvni-dokumenty/>). Після того на бюджет обласної ради депутатів, яка була змушена виділяти кошти на дві газети – “Нову Добу” та “Черкаський Край”, відбулося значне навантаження. Через неможливість фінансувати обидва видання обласна рада в 2013 році також вийшла зі складу засновників газети “Нова Доба”, залишивши видання єдиному власнику – трудовому колективу. Тож роздержавлення в цьому разі зініційоване органами влади.

Утративши двох засновників, видання потрапило в скрутне фінансове становище. Працівники місяцями не отримували зарплатню. Керівництво газети знайшло єдиний вихід із кризи – виставити його на продаж. У серпні 2013 року проєкт “Нова Доба” викупило приватне підприємство “Кропс”. У такий спосіб відбулася приватизація в минулому державної газети. Змінилася структура редакції: раніше штат комунальної газети становив 50 осіб, а зараз – лише 12. Ці 12 осіб працюють над друкованою версією видання, його сайтом та додатком “Новачок”, єдиною в регіоні дитячою газетою. Нині “Нова Доба” виходить щочетверга, її наклад становить 41 тисячу примірників, із яких 90 % – передплата. За реалізацією в роздріб газета посідає третє місце в області, її аудиторія – переважно сільське населення [10].

По-іншому проходило роздержавлення видання “Черкаський край”, співзасновником якого, як і “Нової Доби”, була облдержадміністрація. На відміну від попереднього

видання, газета пройшла часткове роздержавлення: ОДА вийшла зі складу її засновників, натомість обласна рада залишилася її співзасновницею. Таке рішення представники облради пояснювали оцінкою реальних можливостей газет – “Нової Доби” і “Черкаського краю”. У першої, на їхню думку, фінансові можливості для старту були кращими, а в другій – гіршими (на відміну від “Нової Доби”, вона мала близько 10 тисяч тиражу). Крім того, напередодні святкування 60-річчя області влада хотіла залишити видання як комунальну газету, щоб на її шпальтах інформувати про свою діяльність.

2015 року Черкаська обласна рада виділила “Черкаському краю” з обласного бюджету 400 тисяч гривень, із них на друк пішло 159 тисяч, на придбання паперу 150 тисяч, на комунальні послуги та енергоносії – 91 тисяча гривень. Фінансують “Черкаський край” за програмою розвитку інформаційного простору Черкаської області на 2012–2016 роки [6].

Нині формально й облрада вийшла із засновників видання. Це засвідчує її Рішення від 30.06.2016 № 5-48/VII (<http://oblradack.gov.ua/ostanni-rishennya-sesyi/4269-v-sesyia-oblasnoyi-radi-vi-sklikannya.html>). У ньому зазначено про такий вихід та про перетворення редакції членами її трудового колективу на суб’єкт господарювання із збереженням назви, цільового призначення, мови видання й тематичного спрямування друкованого засобу масової інформації.

Досвід роздержавлення також має районна газета “Маньківські новини”. Це видання перереєструвалося й отримало свідоцтво про реєстрацію в 2014 році. Цьому посприяла відмова від засновництва з боку районної ради й адміністрації. Сім останніх років редакція працює із засновниками на договірних умовах.

Отже, у наведених вище випадках роздержавлення друкованих ЗМІ Черкащини такі зміни зиніційовані органами влади, що вийшли зі складу засновників цих медіа. Відтак їхнім редакціям довелося самостійно шукати шляхи власної реорганізації в межах тогочасного правового поля. Попри труднощі, які у зв’язку з цим виникли, видання змогли вистояти й залишитися запотребуваними на регіональному ринку преси.

У контексті аналізу процесу роздержавлення друкованих ЗМІ на Черкащині доречно схарактеризувати шлях його реалізації. Із-поміж чотирьох можливих способів реформування, зазначених у Законі України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації”, редакції 9 комунальних видань Черкащини реформуються через вихід органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування із складу засновників (співзасновників) друкованих ЗМІ та редакцій із перетворенням редакцій членами їх трудового колективу на суб’єкт господарювання із збереженням назви, цільового призначення й тематичного спрямування друкованого ЗМІ. Про це зазначено у відповідних рішеннях, прийнятих органами влади та місцевого самоврядування щодо реформування видань, засновниками чи співзасновниками яких вони були.

Розкриваючи специфіку реформування черкаських друкованих ЗМІ, вважаємо за доцільне акцентувати на допомозі в цьому процесі, наданій певними організаціями. Зокрема, газета “Надросся” подала заяву до проекту “Підтримка сталого розвитку реформування державних та комунальних ЗМІ” й потрапила до п’ятірки українських видань, у реформуванні яких допоможуть міжнародні експерти. Указаний проект реа-

лізується за співпраці Координатора ОБСЄ в Україні, Державного комітету телебачення і радіомовлення та Національної спілки журналістів України. У межах цього проекту до кінця 2016 року відбудеться маркетингове дослідження аудиторії газети “Надросся”. Редакції допоможуть розробити адаптовані до її потреб стратегію з подолання труднощів реформування та забезпечення сталої роботи, нададуть можливість її співробітникам підвищити кваліфікацію. Важливо, що розроблену для видання стратегію зможуть згодом використати інші медіа регіону, які пройдуть процес роздержавлення на наступному етапі.

Потрібно зауважити, що відповідно до законодавства прийняттю рішень на рівні органів влади передували ухвалені редакціями рішення про бажання взяти участь у роздержавленні. Однак не в усіх редакціях цю норму закону вдалося реалізувати. Зокрема, з’ясувалося, що в міській газеті “Вісник Городищини” відсутня редакція, майно та відповідно колектив. Тут є особа, відповідальна за формування та випуск газетних номерів. У 2010 році колектив редакції виведено зі складу співзасновників, аргументом до цього кроку послугувала зміна організаційно-правової форми господарювання видання на комунальне підприємство. У результаті колектив не ухвалював рішення про спосіб та етап роздержавлення, що мало б за законом статися до 31 березня 2016 року. Тож рішення про роздержавлення Городищенська міська рада та Городищенська районна державна адміністрація, які є засновниками видання, прийняли самостійно у квітні 2016 року.

Необхідно зазначити, що роздержавлення на Черкащині натрапило на певні перешкоди. В окремих редакціях виникли конфлікти із засновниками – міськими та районними радами, РДА, які чинили опір і відмовлялися виходити зі складу засновників. Наприклад, у березні 2016 року районна рада міста Корсунь-Шевченківський спершу не підтримала пропозицію трудового колективу “Надросся” щодо реформування видання. Тоді редактор газети Світлана Перець зайняла активну позицію, щоб розпочався процес реформування. Їй довелося написати кілька звернень голові райради, головам постійних комісій про те, що, якщо газету не реформувати, її закриють, а також особисто шукати підтримки в місцевих депутатах, переконуючи їх у необхідності реформування. Завдяки цим зверненням та домовленостям із депутатами вдалося ініціювати позачергову сесію райради, на якій попереднє рішення було змінене, і процес роздержавлення видання розпочато.

Існують певні конфлікти й побоювання працівників реформованих ЗМІ, пов’язані з орендою приміщень та майном редакцій. Приміром, редактор газети “Надросся” зазначає, що є проблеми з приміщенням, у якому перебуває редакція. Це приміщення отримано в оренду від районної ради на умовах договору про управління майном, тому колектив висловлює занепокоєння, що після виходу зі складу засновників рада може не продовжити договір про оренду приміщення.

Найбільш конфліктною виявилася ситуація із роздержавленням монастирищенської газети “Зоря”. Монастирищенська районна рада Черкаської області відкликала своє рішення про вихід зі співзасновників газети, яке вона прийняла 22 квітня 2016 року і про яке спільно з райдержадміністрацією інформувала Держкомтелерадіо. Після включення видання до проекту постанови Кабінету міністрів України 27 липня на 8-й позачерговій сесії депутати прийняли кардинально протилежне рішення про призупинення попере-

днього рішення щодо виходу зі складу засновників. Причина конфлікту пов'язана з відмовою редакції погодитися, щоб співзасновником газети стала Спілка товаровиробників району, до якої входять депутати райради. Така відмова спричинила тиск на редакцію з боку окремих депутатів і голови районної ради. 25 липня проведено аудиторську перевірку комунального підприємства, під час якої вилучено печатку та штамп редакції.

Призупинення виходу із співзасновників видання з боку Монастирищенської районної ради її голова пояснив тим, що головний редактор, замість попередньо обумовленої згоди на співзасновництво редакції разом зі Спілкою товаровиробників (на умовах 20 % акцій належить колективу редакції, а 80 % – Спілці), уклав угоду про співпрацю із “ОЙЛ Американ Груп”, зареєструвавши ТОВ у Чернігові. На сесію Монастирищенської районної ради поставили питання про звільнення головного редактора газети “Зоря” Ігоря Свиридівського з посади, однак, завдяки втручанням Національної спілки журналістів України, членів Асоціації регіональної преси Черкаської області депутати не поставили на голосування таке рішення, водночас і не відкликали свого рішення про призупинення процесу реформування газети [2].

У редакції “Трудової слави” Кам'янського району стався майновий конфлікт із співзасновником. Він зумовлений тим, що, окрім випуску газети, редакція випускає ще й поліграфічну продукцію. Кам'янську друкарню приєднали до редакції кілька років тому, і редакція має на балансі поліграфічне обладнання, платить заробітну плату поліграфістам та пільгові пенсії колишнім працівникам друкарні. Районна рада не бажала виходити зі складу співзасновників, мотивуючи це тим, що реформуванню підлягає лише друкований ЗМІ, а не поліграфічний відділ. У відповідь на такі дії співзасновників редакція подала судовий позов [9].

Попри названі вище труднощі та конфліктні ситуації є й інші проблеми, які доведеться подолати комунальним ЗМІ Черкащини на шляху реформування. Так, коли редакції окремих видань, що виявили бажання пройти цей процес, після прийняття рішень своїх колективів про роздержавлення й рішень органів влади та місцевого самоврядування про їх вихід зі складу засновників чи співзасновників спробували подати документи до реєстратора про ререєстрацію, їм в цьому відмовили. З'ясувалося, що окремо прийняті рішення кожною стороною цього процесу лише засвідчують наміри й згоду на реформування видань. За законодавством справжнім документом, на який повинен зважати орган, що реєструє друковані ЗМІ, є спільне рішення засновників і колективу видання про припинення юридичної особи, зокрема й перетворення. Відповідно до ч. 1 ст. 105 Цивільного кодексу України вони мають письмово повідомити про це рішення реєстратора протягом трьох робочих днів. У ньому згідно із Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” обов'язково повинні бути відомості про персональний склад комісії з припинення, реорганізації чи ліквідаційної комісії, її голову або ліквідатора, реєстраційні номери облікових карток платників податків, про порядок та строк висування кредитором своїх вимог. Редактори реформованих видань не були попередньо достатньо обізнані щодо зазначених аспектів. Не знаючи про різницю між рішеннями про реформування та рішеннями про припинення (реорганізацію) юридичної особи,

вони вважали, що перших цілком достатньо для перереєстрації. Коли виявилось, що потрібно прийняти ще й спільне з колишніми засновниками (співзасновниками) рішення про припинення юридичної особи, багато редакторів висловили своє занепокоєння, що після подолання перших конфліктів із владою щодо реформування, вдруге домовитися із нею буде набагато складніше.

Крім того, суттєвою перепоною на шляху реформування друкованих медіа можуть стати внутрішні конфлікти редакції через поділ її майна, через розпаювання часток. Відкритим залишається питання щодо обрання нової форми господарювання у виданні – як приватного підприємства чи як товариства з обмеженою відповідальністю. Також у законі про реформування друкованих ЗМІ відсутні положення, які захищають трудовий колектив. За свідченням експертів [8], співзасновник може прийняти рішення про зміну керівництва, а керівництво – про звільнення всього трудового колективу, відтак на момент створення нового суб'єкта господарювання працівники вже не будуть членами трудового колективу.

Висновки. Результати пропонованого дослідження засвідчили актуальність обраної теми. Нині в державі відбувається процес роздержавлення друкованих ЗМІ. У кожному регіоні України він має свою специфіку, зокрема на Черкащині, де вже є досвід роздержавлення ЗМІ ще до прийняття відповідного закону. У ході наукового пошуку з'ясовано, що в зазначеному регіоні до участі в першому етапі роздержавлення подали заявку 9 видань. Під час реформування відбувається перетворення редакцій членами їх трудового колективу на суб'єкт господарювання зі збереженням назви, цільового призначення й тематичного спрямування друкованого ЗМІ. Констатовано, що цей процес на Черкащині зазнає певних перешкод, пов'язаних із небажанням окремих органів влади виходити зі складу засновників ЗМІ та через майнові конфлікти з ними. Редакціям реформованих ЗМІ доведеться подолати зовнішні конфлікти із колишніми засновниками, обирати форму господарювання, а також запобігати внутрішнім конфліктам, пов'язаним із розподілом майна редакції.

Список використаної літератури

1. Білоусенко М. Роздержавлення ЗМІ: вимога часу, але не сьогодні / М. Білоусенко. – Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/rozderzhavlennya-presi-vimoga-chasu/>.
2. Калиновська Т. Фатум монастирищенської “ЗОРИ”: не діставайся ж ти нікому / Т. Калиновська. – Режим доступу : <http://www.kray.ch.ua/suspilstvo/aktualno/item/15380-fatum-monastirischenskoyi-zori-ne-distavaysya-zh-ti-nikomu?tmpl=component&type=raw>.
3. Кузін Д. С. Реформування комунальних ЗМІ: напрямки, проблеми та перспективи / Д. С. Кузін // Бюлетень Міністерства юстиції України : Офіційне видання. – 2013/2. – № 10. – С. 92–99.
4. На Черкащині вже є редакції, що бажають роздержавлюватись. – Режим доступу : <http://ck-oda.gov.ua/na-cherkaschyni-vzhe-je-redaktsiji-scho-bazhayut-rozderzhavlyuvatys/>.
5. Остапа С. Роздержавлення або смерть. Частина перша: як просувається реформа / С. Остапа. – Режим доступу : <http://detector.media/infospace/article/115779/2016-06-06-rozderzhavlennya-abo-smert-chastina-persha-yak-prosuvaetsya-reforma/>.
6. Остапа С. Роздержавлення або смерть. Частина друга: як справи в регіонах / С. Остапа. – Режим доступу : <http://detector.media/rinok/article/115970/2016-06-13-rozderzhavlennya-abo-smert-chastina-druga-yak-spravi-v-regionakh/>.

7. Присяжна Л. Роздержавлення державних друкованих ЗМІ: події, факти, коментарі / Л. Присяжна. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2008-01-08/35852>.
8. Редакторам комунальних газет радили, як взаємодіяти з реєстраторами. – Режим доступу : <http://nsju.org/article/view/5848>.
9. Редакції зіштовхнулись з проблемами під час роздержавлення. – Режим доступу : <http://ck-oda.gov.ua/redaktsiji-zishtovhnuly-s-problemamy-pid-chas-rozderzhavlennya/>.
10. Роздержавлення “в обличчях”. “Нова Доба”, м. Черкаси. – Режим доступу : http://redactor.in.ua/ru/actual/7602.Rozderzhavlennya_v_oblichchyah_Nova_doba_mCherkasi.
11. Сафаров А. Порівняльний аналіз процесу роздержавлення друкованих засобів масової інформації в країнах Східної Європи і в Україні / А. Сафаров. – Режим доступу : <http://www.uapp.org/privatizationlaw/9198.html>.

Стаття надійшла до редколегії 21.11.16

Прийнята до друку 23.11.16

REFORMATION OF THE MUNICIPAL PRESS OF CHERKASY REGION IN CONTEXT OF DENATIONALIZATION OF PRINTED MASS-MEDIA

Olena Tsapok

*Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University,
Shevchenko blvd, 81, к. 304, 18031, Cherkasy, Ukraine,
e-mail: otsapok@ukr.net*

The article contains the analysis of features of the press reformation, which takes place in Ukraine under the law “On Reforming of State and Municipal Mass-Media”. Editions of Cherkasy Region, that participate in a pilot project and pass reformation on his first stage, are select as the object of analysis. It is accented on importance of this process in the context of development of freedom of speech in the press.

Municipal editions of Cherkasy Region are described in research; experience of editorial offices that passed the way of reformation to the acceptance of corresponding law is described. The modern state of functioning of these releases is also reflected.

It is established that on the modern stage 9 editions of region made decision about denationalization. They were supported by government and local self-government bodies, that made decision to go out from composition of founders of such MASS-MEDIA. This process not always was peaceful. To the article cases are driven, when public agents prevented to the process of reformation. It is investigational, that by the way of exit of government bodies is his basic method select from composition of founders of municipal MASS-MEDIA and transformation of releases their labour collectives on management subject with maintenance of the name, having a special purpose setting and thematic orientation of the press. Separate attention is spared to difficulties, which are necessary to be overcome to editorial offices that are reformed.

To them external conflicts belong with founders for a right to be reorganized, for possibility of the use of communal apartments and property of releases, protection of rights for a labour collective in mutual relations with the founder of editorial office, and also the internal conflicts, related to distribution of property of release, dividing into the shares of her stakes.

Key words: reformation of MASS-MEDIA, denationalization, communal press, printed MASS-MEDIA.